

Településszerkezet kutatása az aquincumi katonavárostól északra

(Budapest, III. ker., volt Filatori gát HÉV állomás, Hrsz.: 19242)

A BTM Aquincumi Múzeuma a Fészek Hungária Kft. felkérésére végzett megelőző feltárást a volt Filatori gát HÉV állomás területén, ahol a közeljövőben BAUMAX áruház építését tervezik. A korábban lemezalappal tervezett épületrészt mélygarázzsá tervezték át, a hatályos építészeti előírások alapján, így vált szükségessé az előző évben itt végzett feltárást kiterjesztése erre a területre is. A régészeti védett területen kutatásának közvetlen előzménye volt az 1997-ben végzett szondázó jellegű kutatás (ZSIDI 1998, 65-71.) illetve az 1999-ben, a jelenlegi területtől délre végzett ásatás. (ZSIDI 2000, 62-75.)

A jelenlegi kutatást a megelőző évben folytatott módszerrel végeztük. A 2,5-3 méter vastag újkori törmelékes feltöltést gépi földmunkával távolítottuk el. A gépi munka utáni durva nyesést követően kitzűztük a tavalyi négyzethálós rendszer folytatását. A 10x10 méteres nagyságban kitzűzött szelvény kelet-nyugati irányban A-tól E-ig, illetve

Research into the settlement structure north of the Aquincum Military Town

(Budapest III, former Filatori gát HÉV station, Lot reg. no.: 19242)

The Aquincum Museum of the BTM conducted excavations preceding the construction of the BAUMAX shopping centre at the request of the Fészek Hungária KFT on the territory of the former Filatori gát HÉV station. The building section that had originally been planned with a plane foundation, was redesigned to have underground parking. The operating construction regulations demanded the extension of excavations from the previous years to this area. The direct antecedent of the research into the archaeologically protected area were, a test excavation in 1997 (ZSIDI 1998, 65-71.) and the excavations conducted south of this area in 1999. (ZSIDI 2000, 62-75.)

The same methods were employed this last year as in the previous year. The 2.5 – 3 m thick modern debris fill was removed by mechanically. Following the rough scraping after the mechanical removal of the modern fill, the grid system, which had been set up last year, was extended to

észak-déli irányban I-től VII-ig terjedt. A nyesést követően, az újkori rétegek alatt már foltok, elszíneződések jelentkeztek a terület déli és keleti szegélyén. A terület közepén azonban egy 3-4 méter mély teknőt rögzítettünk, melyet az újkorban, illetve a legújabb korban törmelékekkel töltöttek fel. A feltárás későbbi fázisában lehetőségünk volt az elmúlt évben feltárt területeken néhány új metszetet készíteni. A feltárás során előkerült emlékek részben megerősítik, részben kiegészítik a korábbi eredményeket. (1. kép)

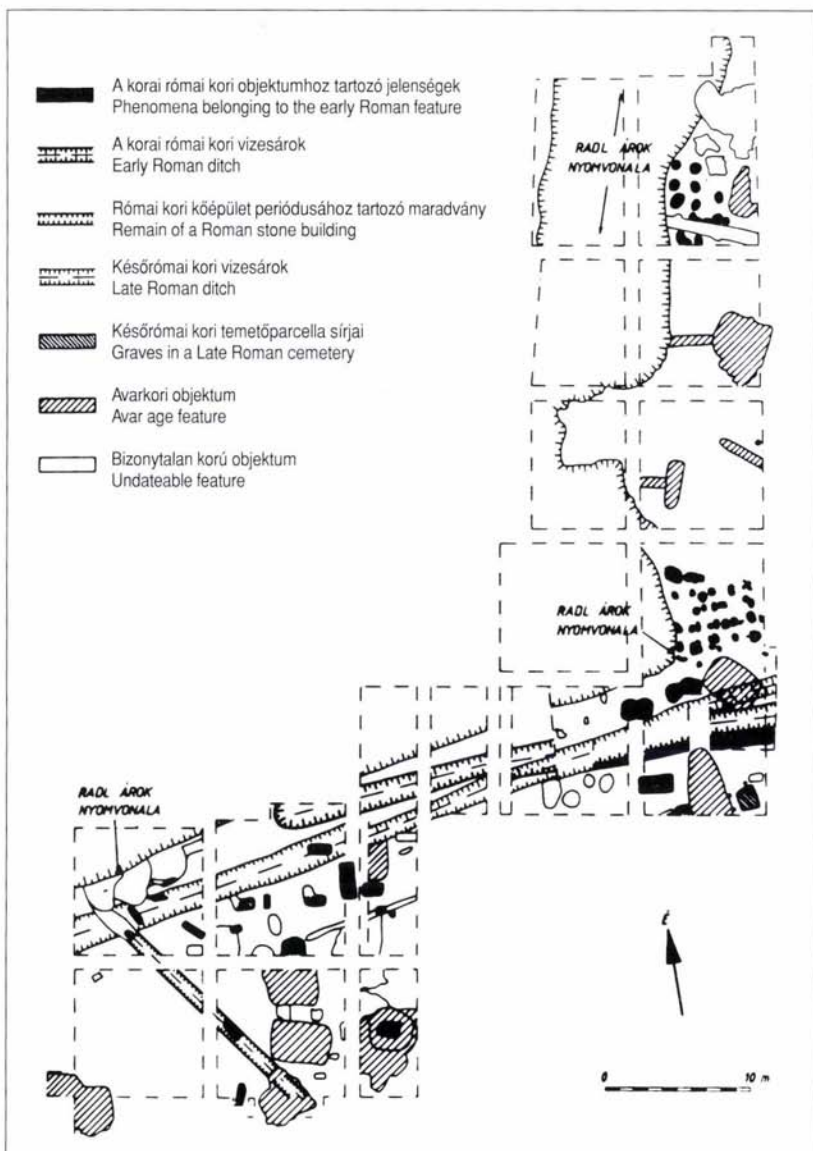
A terület legkorábbi használatát jelző őskori (későbronzkori) horizont szórványos kerámialeletei és néhány objektuma továbbra is a terület keleti peremén került elő. Ez a terület emelkedett ki egykor legjobban a környezetből, s viszonylag közel volt a Duna felé, keleti irányba igyekvő patakhhoz.

Előkerült a korábban regisztrált, az 1./2. század fordulójára tehető római kori – feltehetően katonai objektum – északi védművének további részlete. A természetes vízfolyást kihasználó, jellegzetesen hegyesedő végű árkot a déli oldalon palisád szerkezetű fal kísérte. A feltárás során a védmű északi kapunyílását is megtaláltuk, melyet nagyobb, cölöpkötegek számára alkalmas cölöphelyek jeleztek. Az objektumból

this area. The 10 x 10 m trenches were assigned letters A-E from east to west and numbers I-VII from north to south. Outlines and discolourations appeared on the scraped surface right under the modern layers on the southern and eastern edges of the area. In the centre, however, a 3-4 m deep depression could be observed, which had filled with debris in the modern or late modern period. Later during the course of the excavations, we had the opportunity to make some new sections on the surface unearthed last year. The remains uncovered by the excavations partly corroborated and partly complemented the results from former years. (Fig.1.)

The scattered pottery finds and some features from a prehistoric (Late Bronze Age) horizon indicated the earliest occupation in the territory. These features were consistently found by the eastern edge of the area. This area was the highest point in the immediate environment, and was relatively close to a brook that ran eastwards to the Danube.

Further details were found of the northern fortifications of a Roman, probably military feature dated from the turn of the 1st and 2nd centuries, the existence of which had been noted earlier. The trench, with its characteristically narrowing end,

1. kép: A feltárás alaprajza
 Fig. 1.: Ground plan of the excavations

kivezető út biztonságát a vizenyős területen cölöpökre emelt útszakaszokkal biztosították. A sűrű cölöprács szerkezet nyomát a védműtől északra két helyen is megtaláltuk. (2. kép) Az objektum belső építményeire továbbra is csak néhány, többnyire izoláltan jelentkező elszíneződés utal. A maradványokat részben a későbbi római kori kőépület és a hozzá tartozó egyéb építményekkel, részben pedig az avarkori falu házaival alaposan megbolygatták.

A római kor későbbi periódusából származó maradványok közül a fürdőként számontartott kőépülettől északnyugat felé tartó kőcsatorna további részleteit tártuk fel. Fontos topográfiai és geográfiai

made use of a natural water course. It was bordered by a palisade wall on its southern side. We found the northern gateway of the fortifications, indicated by post holes fit for larger bunches of posts. The security of the road leading out of this feature was provided by road sections raised on posts over waterlogged stretches. Traces of the dense post grid were found at two places north of the fortifications. (Fig.2.) Only a few, usually isolated discolorations provided hints as to the buildings inside this feature. The remains were badly disturbed partly by a later Roman period stone building and other buildings attached to it and partly by the houses from an Avar village.

Among the remains from later phases of the Roman period, further details of the stone sewer running northwest from the stone building which was probably a bath. We could observe the mouth of the stone sewer in the bed of a natural brook (the former Radle channel), which carried waste water to the Danube.

2. kép: A korai római kori objektum északi védművének egy szakasza a kivezető utat jelző cölöprács rendszerrel

Fig. 2.: A stretch of the defence works of the early Roman period feature with the post grid system that showed the outward leading road

eredményként értékelhető, hogy rögzíthettük a köcsatorna torkolatát a természetes patak medrére (egykori Radl árok), amely a használt vizet a Dunába vezette. (3. kép) A múlt évben előkerült apszisos épület alaprajzát is kiegészíthettük, s építéstörténetéhez is új adatokat nyertünk. Bizonyossá vált, hogy legalább egyszer átépítették, s a korábbi periódusban feltehetőleg két apszisos helyiséggel bírt. Újabb bizonyítást nyert folyóvízzel történő vízellátása is a boltozott, habarccsal kikent vízvezető csatorna további részleteinek feltárásával. (4. kép) A római kori topográfia szempontjából fontos adat, hogy az épületet, annak első periódusában nyugaton kísérő út nagyjából a korai római kori út nyomvonalában helyezkedett el. Az épület alatt helyenként előkerültek a legkorábbi római kori periódushoz tartozó objektumok, melyek közül a mélyebbek, amelyek laza betöltésükkel veszélyeztethették volna a kőépület statikáját, igen kemény, fekete, vízzel iszapolt betöltéssel rendelkeztek.

Az előző évek feltárásaihoz képest új adat a terület római kori topográfiájának szempontjából, hogy előkerült az úgynevezett Kaszás dűlő – raktárréti temető egyik déli sírparcellájának részlete a terüle-

3. kép: Római kori köcsatorna torkolata a természetes vízfolyásba (Radl árok)
 Fig. 3.: Mouth of the Roman period stone sewer at the natural brook (Radl channel)

(Fig.3.) This is regarded as an important topographic and geographic result. The ground plan of the building with an apse could also be completed, and new data were obtained concerning its construction history. It has become clear that it was reconstructed at least once, and it probably had two rooms with apses in the early phase. The excavation of more parts of the domed water pipe plastered with mortar

4. kép: A római kori fürdőépület apszisos nyugati traktusának kiszedett fala
 Fig. 4.: Western wing with apse from the Roman period bath

ten. A mintegy negyedszáz csontvázas sír a 4. századból származik, többnyire téglából összeállított vagy egyszerű földsírok. Akad azonban köztük épített „sírkamra” is, rózsaszínű, téglaporrall kevert habarccsal összefogva. A sírok többsége kirabolt, csoportokat alkot, mellékletadásuk egységes, agyag- és üvegedény, mécses, érem és kevés viseleti tárgy. (5. kép)

A római kort követő időszakból a későavar kort az elmúlt évben ismertté vált telep újabb házai képviselték. A korábban megfigyelt te-

has verified that the building was furnished with running water. (Fig.4.) From the point of view of Roman period topography, it is an important piece of information that the road, which ran along the western side of the building in the first construction phase, approximately followed the path of the early Roman road. Features from the earliest Roman period could sometimes be noted under the building. The deeper lying ones, the loose fill of which could have unbalanced the statics of the stone building, contained a very hard, black, silted fill.

We could register new information related to the Roman period topography of the area, namely, the discovery of a detail of one of the southern sections of the so-called Kaszás dűlő – Raktárrét cemetery. The circa twenty-five inhumation burials from the 4th century were constructed in brick or were simple shaft graves. Some were “burial chamber” constructions bound with a mixture of mortar and pinkish brick powder. Most of the graves were disturbed. They were arranged in groups, with uniform grave-goods: clay and glass vessels, lamps, coins and few articles of wear. (Fig. 5.)

The late Avar period, following the Roman period, was represented

lepülésszerkezet ezen a területen is folytatódott. A félig földbemélyített házak néhány egymáshoz közeli csoportokat alkotott. A csoportok szomszédos házai között néha szerkezeti kapcsolatokra utaló nyomokat találtunk. Jól érzékelhető a házak elhelyezkedésénél, hogy ke-

resték a természetes vízfolyás közelségét, s a partmenti házakból kis csatornák, lefolyók vezettek a patakba. A házak többségének északkeleti sarkában találtuk a többnyire elomlott tűzhely maradványát. A tűzhely építéséhez szívesen használták a közeli római kori épületek omladékának anyagát: egyenlő nagyságúra tört tégladarabokat, faragott kő, terrazzo és vakolatdarabokat. (6. kép) Ezek mellett azonban a késői avarkor jellegzetes fazekai, edénytöredékei, valamint sütőharang töredékei is előkerültek a tűzhelyek anyagából. Kiemelkedő jelentőségű az a tűzhely omladékából származó lelet, amely egy agyagból megmintázott emberfejet ábrázol.

5. kép: Későrómai kori sírcsoport mellékletei

Fig. 5.: Grave goods from the late Roman group of graves

by more houses from the settlement discovered last year. The same settlement pattern continued in this part of the site as had been observed earlier. Some of the semi-subterranean houses comprised closely situated groups. Sometimes traces of structural links could be found between the neighbouring houses of the groups. The location of the houses imply that people preferred the closeness of a natural water course, and small ditches, water outlets, ran to the stream from the houses standing along the bank. The remains of the, usually collapsed, ovens were found in the northeastern corners of most of the houses. People often used material from the ruins of the nearby Roman

6. kép: Avarkori ház tűzhelye római kori oszlop töredékével berendezve

Fig. 6.: Oven of an Avar house furnished with a fragment of a Roman pillar

(7. kép) Az avarkori „szobrászati alkotás” háttérét (gyermekjáték része vagy pedig a hitvilággal kapcsolatos jelentőség) a későbbi kutatás világíthatja majd meg.

Geológiai érdekesség, hogy a fent jelzett történelmi korszakok mindegyike – a századelőn még Radl ároknak nevezett és később betöltött – természetes patak partján helyezkedett el, kihasználva és alkalmazva a természeti adottságot. Az ásástást archaeomagnetikai, talajtani, geomorfológiai vizsgálatokkal, valamint archaeobotanikai mintavétellel egészítettük ki.

Zsidi Paula

period buildings for their ovens: brick fragments broken into regular sizes, fragments of ashlars, terrazzo and plaster. (Fig. 6.) In addition, characteristic pots, sherds and frying bell fragments of the late Avar period were discovered in the matrix of the ovens. The find depicting a human head, found in the ruins of an oven, is of exceptional importance. It was sculptured from clay and probably fired in the oven. (Fig. 7.) More research is necessary to clarify the back-

7. kép: Agyagból mintázott fej egy későavarkori ház tűzhelyének omladékából
Fig. 7.: Clay head from the ruins of an oven in a late Avar period house

Irodalom/References:

ZSIDI 1998 – ZSIDI P.: A római kori védműrendszer nyomai az aquincumi katonavárostól északra. Aquincumi füzetek 4 (1998)

ZSIDI 2000 – ZSIDI P.: Korarómai védmű részlete és 2-3. századi kőépület az aquincumi katonavárostól északra. Aquincumi füzetek 6 (2000)

ground of this “sculpture” from the Avar period (is it part of a toy or connected to religious beliefs).

The fact that the remains of all the periods were located along the bank of a natural stream, which was called the Rádl ditch at the beginning of the 20th century and which filled up later, is an interesting phenomenon from a geographical aspect. People exploited and made use of the natural setting. The archeological research was complemented with archaeomagnetic, pedological and geomorphological studies. Samples were taken for archaeobotanical research.

Paula Zsidi